

Brief van de maand april 2011

Een achttiende-eeuws papierknipsel duikt op

Het door ons gevonden knipsel

Temidden van de vele brieven en scheepspapieren in *The National Archives* duiken soms verrassende andere objecten op. Zo kwam bij het doorbladeren van een scheepsjournaal een goed geconserveerd papierknipsel tevoorschijn met de prominente initialen **CDC**. Hoe is het daar gekomen en voor wie was dit kunstige knipsel bestemd?

Een oude bekende die deze initialen heeft is Christiaan de Cerff (1748), gehuwd met Hendrikje ten Broek (1754). Dit echtpaar heeft al eerder centraal gestaan in onze brief van de maand januari 2009, waarin Hendrikjes nieuwjaarswens op rijm werd gepresenteerd. Inmiddels zijn alle brieven die Hendrikje in 1779 aan Christiaan schreef, in boekvorm verschenen. Het paar was in 1778 te Amsterdam getrouwd en een jaar later vertrok Christiaan als derde stuurman voor de VOC naar de Oost met het schip de *Batavia*. Het was overigens niet Christiaans eerste reis. Al op zijn negentiende (in 1767) monsterde hij aan als zeilmaker en de jaren daarna maakte hij gestaag carrière binnen de VOC. In 1776 was hij derde stuurman op het schip *Het Zeepaard* en in die functie was hij verantwoordelijk voor het bijhouden van het scheepsjournaal.

CDC: Christiaan de Cerff?

Het is in het scheepsjournaal van *Het Zeepaard* dat wij het papierknipsel hebben aangetroffen. Wijst dat niet in de richting van Christiaan de Cerff? Hij had als enige van de bemanning van *Het Zeepaard* de initialen CDC. Wanneer we het knipsel nader bekijken, zijn er nog meer aanwijzingen. De overige afgebeelde letters in het knipsel passen perfect in het plaatje: linksonder staat AMS (voor Amsterdam) en rechtsonder TB (dit zou kunnen staan voor: Ten Broek, Hendrikjes achternaam of misschien voor: Tot Batavia, de eindbestemming van de reis). De volgorde van de letters AMS is weliswaar niet helemaal correct en de B staat in spiegelschrift, tenzij we ervan uitgaan dat de knipster of knipper bij deze lettercombinaties per ongeluk aan de achterzijde van het knipsel heeft gewerkt (maar dat levert dan weer een S in spiegelschrift op). Mocht dat het geval zijn dan blijft AMS voor Amsterdam staan en BT zou nog steeds kunnen verwijzen naar de plaats Batavia, maar eventueel ook naar de *Batavia*, de naam van het schip waarmee Christiaan de Cerff uiteindelijk in Engelse handen viel. Hoe het ook zij, papierknippen was – en is – een hele kunst en zelfs ervaren knippers vergissen zich nog wel eens.

Knipkunst

De papierknipkunst was destijds een populair tijdverdrijf voor veel mensen. In de zeventiende eeuw (1686) is zelfs een boekje verschenen dat zich richt tot 'Hollandsche jufferen', waaruit geleerd kan worden hoe men uit wit papier allerlei figuren (mensen, kerken, molens, bloemen, vogels, vissen, etc.) kan knippen of snijden. Het boekje geeft voorbeelden, behandelt de techniek en beschrijft welk materiaal het best gebruikt kan worden. En het was trouwens niet alleen volkskunst: zo maakte de veelzijdige kunstenares en humaniste Anna Maria van Schurman (1607-1678) al vanaf haar zevende bijzonder fijn knipwerk. Ook in later tijden vinden we kunstenaars die prenten knipten. Voorbeelden zijn de schrijver Hans Christiaan Andersen (1805-1875) en de schilder en beeldhouwer Henri Matisse (1869-1954), die zich in de laatste tien jaar van zijn leven, gekluisterd aan een rolstoel, toelagde op *papiers gouaches et découpés*.

Een 18e-eeuws papierknipsel (foto: Joke en Jan Peter Verhave)

Het door ons gevonden knipsel, dat we voor dit moment maar

even toeschrijven aan Hendrikje ten Broek, laat aan de bovenzijde een huiselijk tafereeltje zien: een man die aan tafel geniet van een kopje koffie of thee. Zijn ten hemel geheven handen zouden kunnen wijzen op een feestelijke stemming. Daaronder zien we zowel links als rechts een paartje: een vrouw met een waaijer en een man met hoed en wandelstok. En helemaal onderaan vier mannen met hoed die als het ware de letters AMS en TB ondersteunen. Dergelijke tafereeltjes komen vaker voor, zoals te zien is op de andere hierbij afgebeelde soortgelijke knipsels met rokende mannetjes en thee schenkende vrouwtjes (met dank aan Joke en Jan Peter Verhave).

Geknipt uit liefde?

Een 18e-eeuws papierknipsel
(foto: Joke en Jan Peter
Verhave)

Zo af en toe houdt een vondst iets raadselachtigs. Dat geldt in meer of mindere mate ook voor dit knipsel. We kunnen er immers niet helemaal zeker van zijn dat Hendrikje dit knipsel gemaakt heeft. Wel kunnen we er aardig zeker van zijn dat het in Christiaans bezit was, ten minste, tot zijn schip geqaapt werd. In een van haar brieven heeft Hendrikje het over een Sinterklaasgeschenk dat zij meestuurt. Mogelijk was dit knipseltje haar cadeau voor Christiaan en wat is er nu mooier dan ons in te beelden dat zij dit knipsel met veel liefde voor Christiaan gefabriceerd heeft, inclusief de kleine vergissingen? Mocht het zo gegaan zijn, dan hopen we voor haar dat hij dit lieve gebaar kon waarderen.

Het knipsel en het journaal van Het Zeepaard bevinden zich in doos HCA 30-747 part II. De toelichting bij deze brief van de maand is van Tanja Simons.

Verder lezen

[Geknipt! Geschiedenis van de papierknipkunst in Nederland](#) door Joke en Jan Peter Verhave, verschenen in 2008 bij de Walburgpers te Zutphen.

Links

- [Museum voor Papierknipkunst te Westerbork](#)
- [Nederlandse Vereniging voor Papierknipkunst](#)
- Hedendaagse knipkunst: o.a. [Peter Callesen](#), [Rob Ryan](#) en [Kara Walker](#)